

WIELKA WOJNA

1914-1918

PROJEKT
POLSKA
1918-2018

WIELKA WOJNA

1914-1918

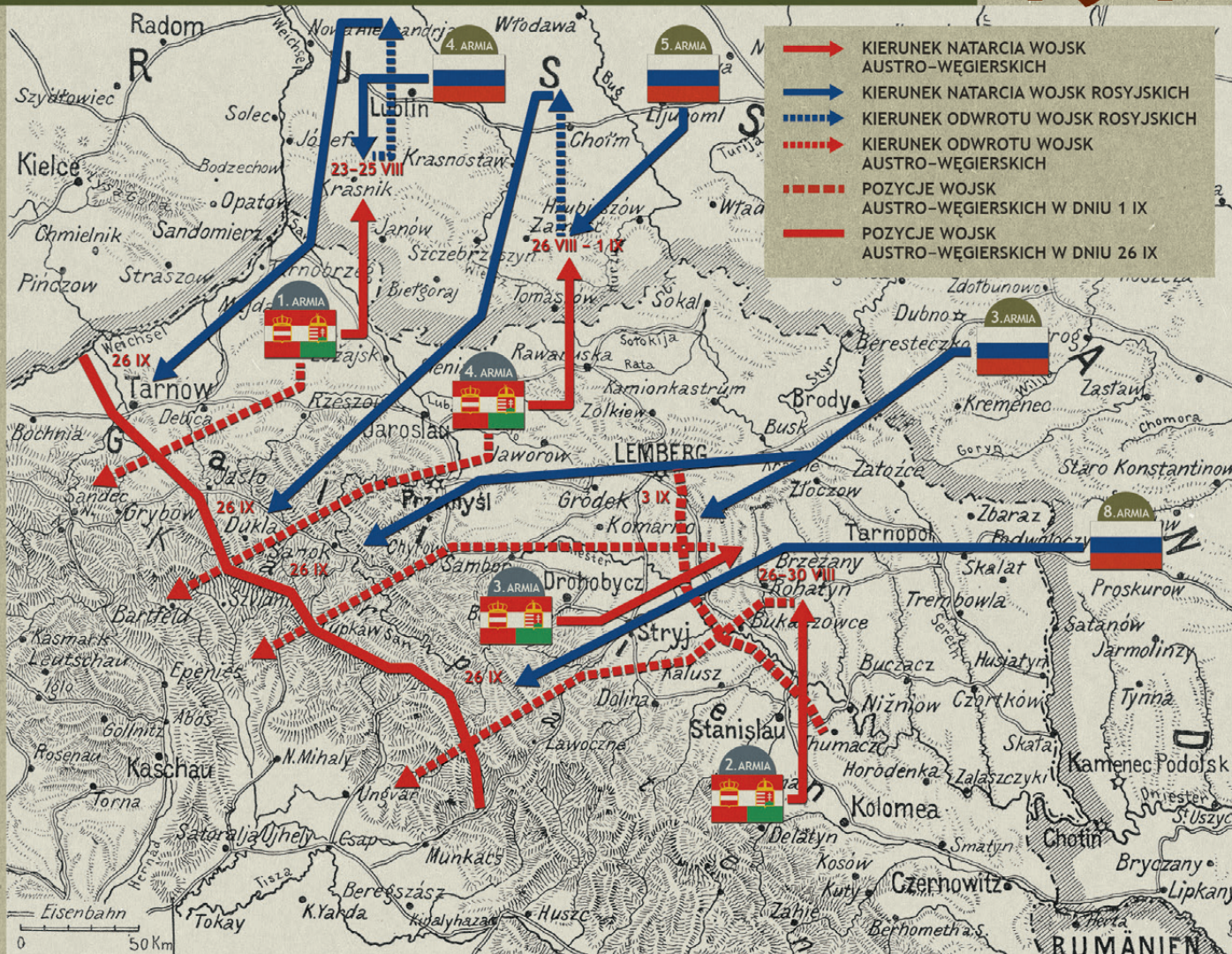
KATALOG PLENEROWEJ WYSTAWY HISTORYCZNEJ

WIELKA WOJNA 1914–1918

Bitwa galicyjska

18 sierpnia – 11 września

1914

Bitwa galicyjska była największą batalią stoczoną w dotychczasowej historii ziem polskich. Rosyjski plan operacyjny zakładał priorytetowo zaatakowanie Austro-Węgier jako dużo słabszego przeciwnika. Cesarsko-królewski Sztab Generalny (pod dowództwem gen. von Hötendorfa) zamierzał z kolei rozpocząć kampanię szybkim uderzeniem w rejon koncentracji wroga między środkową Wisłą a Bugiem, licząc na wsparcie ze strony Niemiec.

20 sierpnia cesarsko-królewska 1. Armia przystąpiła do działań zaczepnych. Przeszła nieubezpieczoną rzekę Tanew i w dniach 23–25 sierpnia rozbiła 4. Armię w bitwie pod Kraśnikiem, po której Rosjanie rozpoczęli na Lubelszczyźnie odwrót w pasie 70 kilometrów. Kolejny sukces nacierający Austriacy odnieśli na tym odcinku 1 września, zwyciężając pod Komarowem 5. Armię i wychodząc na przedmieścia Lublina.

Von Hötendorf snuł plany zajęcia Chelma i przeniesienia wojny poza Bug i Niemen, gdy spadło na niego uderzenie z Podola 8. Armii dowodzonej przez gen. Brusilowa i 3. Armii gen. Ruzskiego, które przekroczyły 21 sierpnia Zbrucz. Po zwycięstwie nad Złotą i Gnłą Lipą Rosjanie wkroczyli do Lwowa i wyparli wroga za linię Dniestru. Pomimo tych sukcesów, bitwa galicyjska nie została zwieńczona rozbiem wojsk austro-węgierskich i pełnym zwycięstwem Rosjan.

Monarchia Austro-Węgierska

ok. 860 000 żołnierzy

dowódcy:
Moritz Auffenberg,
Rudolf von Brudermann,
Victor Dankl,
Eduard von Böhm-Ermolli

straty:
ok. 300 000 zabitych, rannych i zaginionych

ok. 100 000 wziętych do niewoli

Imperium Rosyjskie

ok. 1 200 000 żołnierzy

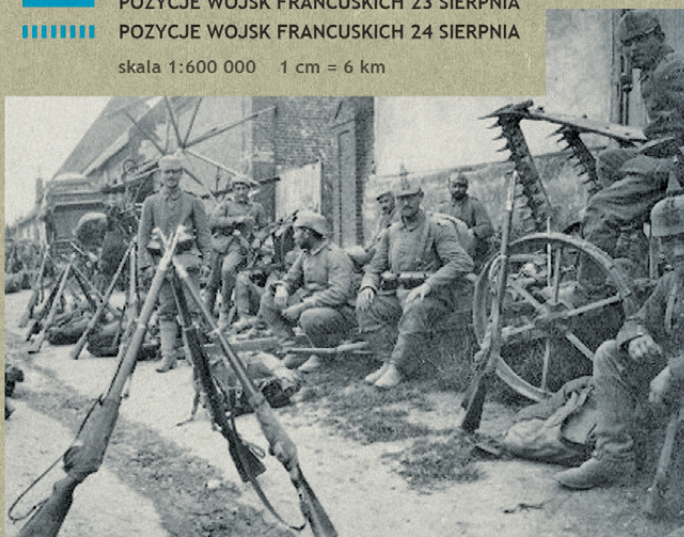
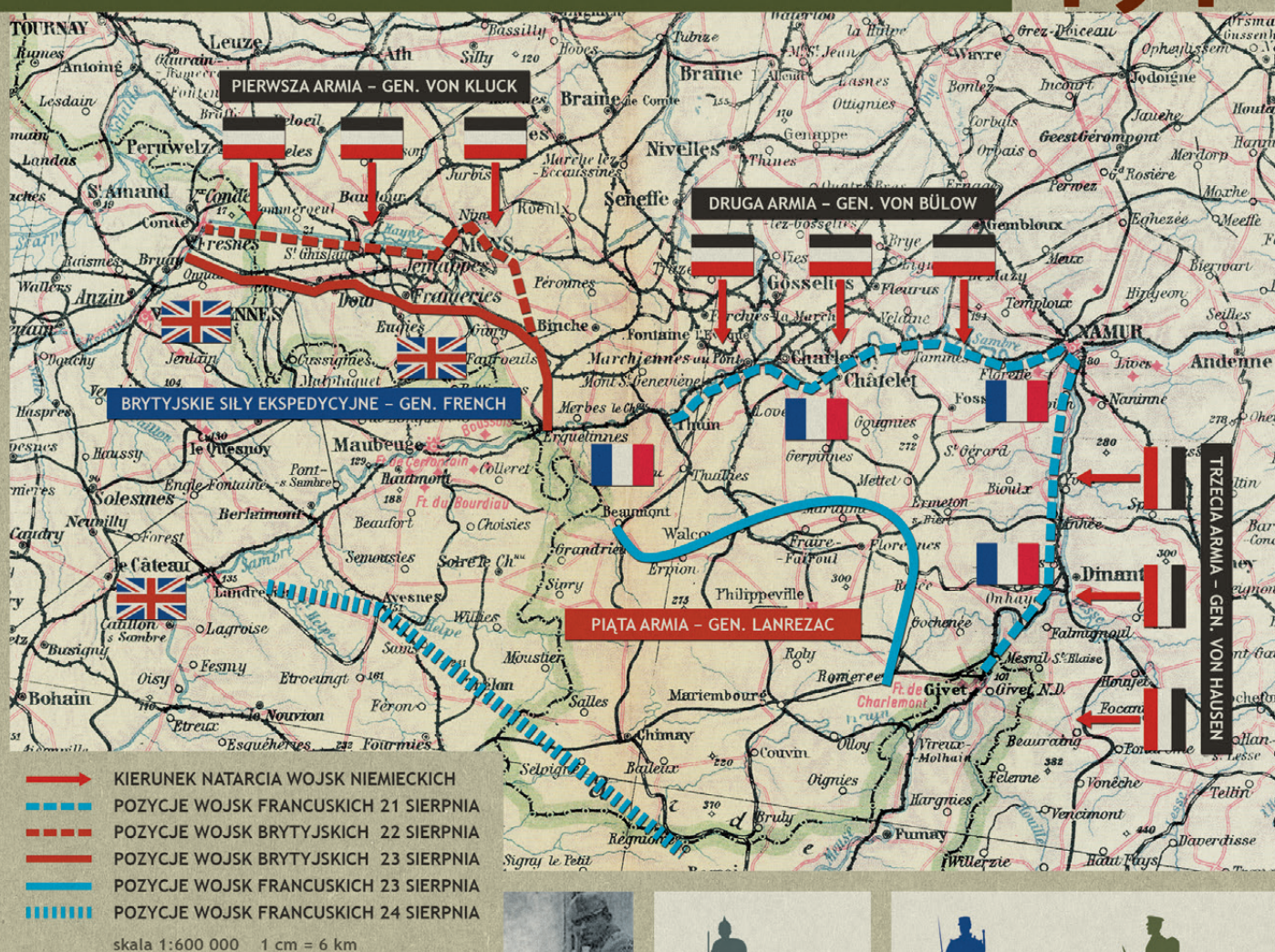
dowódcy:
Aleksiej Brusilow,
Pawel Plehwe,
Nikołaj Ruzski,
Anton von Zalc

straty:
ok. 230 000 zabitych, rannych i zaginionych

ok. 40 000 wziętych do niewoli

Bitwa pod CHARLEROI i MONS 21–24 sierpnia

1914

Niemieccy żołnierze z 15. Regimentu Piechoty.

Obsługa brytyjskiej armaty polowej.

**Cesarstwo
Niemieckie**

ok. 540 000
żołnierzy

generałowie:
A. von Kluck,
K. von Bülow,
M. von Hausen

straty:
ok. 17 000
zabitych,
rannych
i zaginionych

**Republika
Francuska**

ok. 300 000
żołnierzy

generał
Ch. Lanrezac

straty:
ok. 10 000
zabitych,
rannych
i zaginionych

**Wielka
Brytania**

ok. 80 000
żołnierzy

generał
John French

straty:
ok. 4000
zabitych,
rannych
i zaginionych

Wynik i następstwa: taktyczne zwycięstwo Brytyjczyków pod Mons i przegrana Francuzów pod Charleroi, na skutek której wojska Ententy zmuszone były opuścić terytorium Belgii i wycofać się w głąb Francji.

Bitwa pod TANNENBERGIEM

26–30 sierpnia

1914

Imperium Rosyjskie

ok. 230 000 żołnierzy

generał Aleksander Samsonow

straty:
ok. 40 000 zabitych, rannych i zaginionych

ok. 100 000 wziętych do niewoli

Cesarstwo Niemieckie

ok. 150 000 żołnierzy

generał Paul von Hindenburg

straty:
ok. 10 000 zabitych, rannych i zaginionych

Wynik i następstwa: kompletne rozbicie jednej z najsilniejszych rosyjskich armii i zapobieżenie planom opanowania Prus Wschodnich. Wymiana szeregu wyższych dowódców w armii carskiej. Początek wielkiej kariery gen. Ericha Luddendorfa, szefa sztabu niemieckiej 8. Armii.

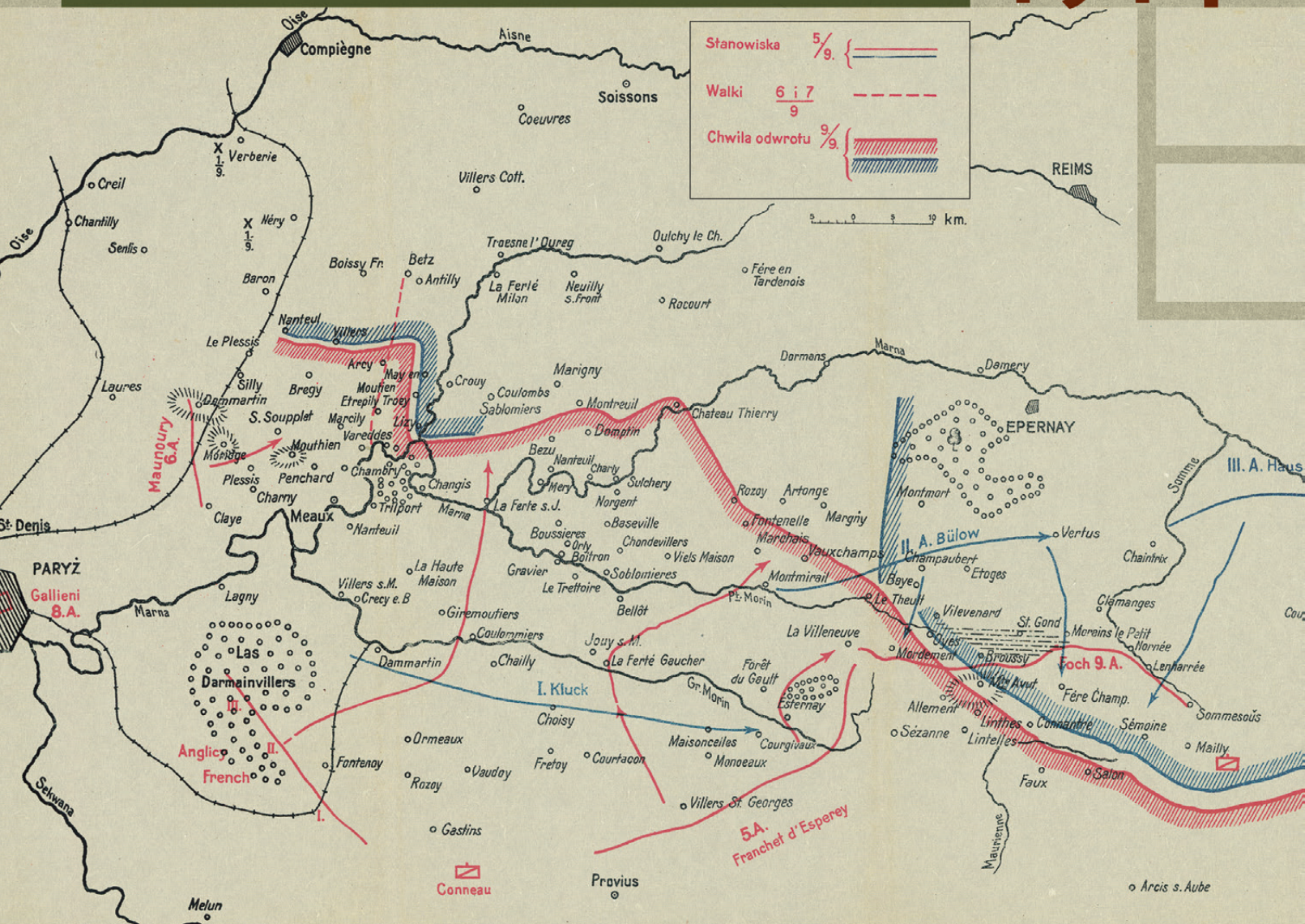

Żołnierze 5. Regimentu Piechoty z Torunia. Regiment brał udział w bitwie pod Tannenbergiem (Stębark).

Bitwa nad MARNA

5–12 września

1914

Wynik i następstwa: zwycięstwo Ententy i powstrzymanie niemieckiego natarcia na linii całego frontu. Klęska nad Marną zaprzepaściła realizację planu wojny błyskawicznej (tzw. plan Schlieffena z 1905 roku), który zakładał szybkie pokonanie Francji i skupienie głównych sił niemieckich na froncie wschodnim.

Piechota francuska w drodze na pierwszą linię frontu.

Cesarstwo Niemieckie

ok. 900 000 żołnierzy

generał Helmuth von Moltke

straty:
ok. 70 000 zabitych,
ok. 180 000 rannych i zaginionych

Republika Francuska

ok. 980 000 żołnierzy

generał Joseph Joffre

straty:
ok. 85 000 zabitych,
ok. 170 000 rannych i zaginionych

Wielka Brytania

ok. 100 000 żołnierzy

generał John French

straty:
ok. 2 000 zabitych,
ok. 10 000 rannych i zaginionych

Bitwa nad jeziorami mazurskimi 8–12 września

1914

Rosyjscy jeńcy.

Imperium Rosyjskie

ok. 250 000 żołnierzy

generał Paul von Rennenkampf

straty:
ok. 120 000 zabitych, rannych i zaginionych

ok. 40 000 wziętych do niewoli

Cesarstwo Niemieckie

ok. 220 000 żołnierzy

generał Paul von Hindenburg

straty:
ok. 40 000 zabitych, rannych i zaginionych

Wynik i następstwa: rozbite kolejnej rosyjskiej armii i całkowite wyparcie Rosjan z terenu Prus Wschodnich.

Bitwa pod YPRES

19 października – 22 listopada

1914

Oddział piechoty szkockiej.

Królestwo Belgii

ok. 250 000 żołnierzy

król Belgii
Albert I Koburg

straty:
ok. 20 000 zabitych, rannych i zaginionych

Republika Francuska

ok. 3 980 000 żołnierzy

generał
Ferdinand Foch

straty:
ok. 55 000 zabitych, rannych i zaginionych

Wielka Brytania

ok. 160 000 żołnierzy

generał
John French

straty:
ok. 60 000 zabitych, rannych i zaginionych

Cesarstwo Niemieckie

ok. 5 400 000 żołnierzy

książę Wirtembergii
Albrecht

straty:
ok. 140 000 zabitych, rannych i zaginionych

- POZYCJE BRYTYJSKIE W DNIU 10 MARCA (rano)
 - POZYCJE NIEMIECKIE W DNIU 10 MARCA (rano)
 - ➔ KIERUNEK NATARCIA WOJSK BRYTYJSKICH W DNIU 10 MARCA
 - ➔ KIERUNEK KONTRNATARCIA WOJSK NIEMIECKICH W DNIU 12 MARCA
 - - - POZYCJE BRYTYJSKIE W DNIU 13 MARCA
 - - - POZYCJE NIEMIECKIE W DNIU 13 MARCA
- skala 1:25 000 1 cm = 250 m

Po licznych niepowodzeniach przy przelataniu frontu przez Francuzów, Brytyjczycy zdecydowali się podjąć działania ofensywne. Celem było odcięcie niemieckich linii komunikacyjnych prowadzących z Lille poprzez zajęcie miejscowości Aubers.

Ranek 10 marca brytyjska artyleria (342 ciężkie działa) rozpoczęła półgodzinny ostrzał niemieckich pozycji, by zniszczyć zasieki z drutu kolczastego. Działom towarzyszyło 85 samolotów zwiadowczych pomagających w kierowaniu ostrzałem. Dokładnie określone plany ostrzału dla każdego z dział spod Neuve Chapelle stały się wzorcem, na który spoglądano, planując przyszłe ofensywy.

Drobiazgowe rozplanowanie nie uchroniło Brytyjczyków przed licznymi problemami. Intensywność ostrzału sprawiła, że szybko zużyto ogromne ilości amunicji – wykorzystano 30% zapasów, a kłopoty z komunikacją między dowództwem a jednostkami spowodowały (pomimo początkowych sukcesów) spowolnienie i ostatecznie wstrzymanie natarcia. Dało to czas Niemcom na umocnienie pozycji i sprowadzenie odwodów. Jednak niemiecki kontratak, przeprowadzony dwa dni później, okazał się całkowicie nieudany. Generał Haig 13 marca zdecydował się odłożyć dalsze działania ofensywne ze względu na braki w amunicji. Bitwa zakończyła się taktycznym sukcesem Brytyjczyków, ale nie doprowadziła do osiągnięcia założonych celów, a obie strony poniosły wysokie straty.

Wielka Brytania

ok. 40 000 żołnierzy

generałowie:
Douglas Haig,
Henry Rawlinson

straty:
ok. 7 000
zabitych, rannych
i zaginionych

Indie Brytyjskie

ok. 20 000 żołnierzy

generał
James Willcocks

straty:
ok. 4 500
zabitych, rannych
i zaginionych

Cesarstwo Niemieckie

ok. 40 000 żołnierzy

generał
Ruppert Maria Wittelsbach

straty:
ok. 11 000
zabitych, rannych
i zaginionych

Druga bitwa pod YPRES

22 kwietnia – 25 maja

1915

Zimą na przełomie lat 1914–1915 linia frontu we Flandrii utknęła w miejscu. Niemcy zdecydowali się rozpocząć natarcie pod Ypres. Po raz pierwszy na tak dużą skalę na froncie zachodnim został użyty gaz bojowy (150 ton chloru), który poczynił spustoszenie wśród nieprzygotowanych żołnierzy francuskich, otwierając wyrwę w linii obrony. Droga do Ypres stała się otworem, lecz wojska niemieckie zatrzymały się na zaplanowanych wcześniej pozycjach, co dało czas wojskom Ententy na przegrupowanie się. Kolejne dni bitwy przyniosły sukcesy niemieckim oddziałom pod St. Julien, Frezenburgiem, Bellewaarde i Hooge, gdzie po raz pierwszy użyto miotaczy ognia. Ostatecznie niemiecka ofensywa została powstrzymana, do czego szczególnie przyczynili się żołnierze kanadyjscy.

- POZYCJE BELGIJSKIE W DNIU 21 KWIETNIA
- POZYCJE FRANCUSKIE W DNIU 21 KWIETNIA
- POZYCJE BRYTYJSKIE W DNIU 21 KWIETNIA
- ZASIĘG NIEMIECKIEGO ATAKU GAZOWEGO W DNIU 22 KWIETNIA
- KIERUNEK NATARCIA WOJSK NIEMIECKICH W DNIACH 22 I 23 KWIETNIA
- KIERUNEK NATARCIA WOJSK NIEMIECKICH W DNIACH 24 KWIETNIA – 5 MAJA
- KIERUNEK NATARCIA WOJSK NIEMIECKICH W DNIACH 8–13 MAJA
- KIERUNEK NATARCIA WOJSK NIEMIECKICH W DNIACH 24–25 MAJA
- NOWY PRZEBIEG LINII FRONTU (25 MAJA)

skala 1:120 000 1 cm = 1 200 m

Królestwo Belgii

ok. 15 000 żołnierzy

generał Armand De Ceuninck

straty: ok. 900 zabitych, rannych i zaginionych

Imperium brytyjskie

ok. 120 000 żołnierzy

generałowie: Horace Smith-Dorrien, Herbert Plumer

straty: ok. 59 000 zabitych, rannych i zaginionych

Republika Francuska

ok. 32 000 żołnierzy

generał Gabriel Putz

straty: ok. 18 000 zabitych, rannych i zaginionych

Cesarstwo Niemieckie

ok. 130 000 żołnierzy

książę Wirtembergii Albrecht

straty: ok. 35 000 zabitych, rannych i zaginionych

Druka bitwa o ARTOIS

9 maja – 18 czerwca

1915

Zdobyte przez Niemców w 1914 roku pozycje pomiędzy Reims a Arras były bardzo kłopotliwe dla sił Ententy. Z tego obszaru łatwo można było odciąć szlaki komunikacyjne pomiędzy Paryżem a północną Francją. By pozbyć się tego zagrożenia, zdecydowano się na wspólną francusko-brytyjską ofensywę w rejonie Artois.

Według wspólnie ustalonego planu Francuzi mieli uderzyć w kierunku Vimy, by zająć strategiczne wzgórze, a Brytyjczycy na Aubers i Festubert. Po początkowych sukcesach i zajęciu wzniesienia Francuzi zostali ostatecznie odparci. Atak brytyjski zakończył się z kolei zupełną porażką, okupioną ciężkimi stratami. Zdecydowano przegrupować siły i przeprowadzić kolejne uderzenie 15 maja. Pomimo niepowodzeń wojsk Ententy Niemcy zostali zmuszeni do ściągnięcia posiłków spod Ypres i zatrzymania trwającej tam ofensywy.

Działania wznowiono, jednak wojska sprzymierzonych nie odniosły żadnych znaczących sukcesów i poniosły ogromne straty. Ostatecznie ofensywa zakończyła się 18 czerwca.

- LINIA FRONTU W DNIU 9 V
- KIERUNEK NATARCIA WOJSK BRYTYJSKICH W DNIU 9 V
- KIERUNEK DZIAŁANIA WOJSK FRANCUSKICH (9 V – 12 VI)
- KIERUNEK NATARCIA WOJSK BRYTYJSKICH (16–25 V)
- LINIA FRONTU W DNIU 18 VI

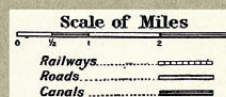

Wielka Brytania

ok. 180 000 żołnierzy

general Douglas Haig

straty:
ok. 28 000 zabitych,
rannych
i zaginionych

Bitwy nad ISONZO

23 czerwca – 2 grudnia

1915

Zjednoczone
Królestwo Włoch

ok. 360 000
żołnierzy

dowódcy:
Luigi Cadorna,
Emanuele Filiberto,
Pietro Frugoni

straty:
ok. 170 000
zabitych, rannych
i zaginionych

Monarchia
Austro-Węgierska

ok. 200 000
żołnierzy

dowódcy:
Conrad von Hoetzendorf,
Svetozar Boroević,
Eugen Ferdynand Habsburg

straty:
ok. 130 000
zabitych, rannych
i zaginionych

Gdy 23 maja 1915 roku Zjednoczone Królestwo Włoch wypowiedziało wojnę Austro-Węgrom, na północno-wschodni odcinek frontu skierowane zostały 2. i 3. Armia. Tam właśnie, nad Isonzo, na przełomie maja i czerwca Włosi zdobyli ważne przyczółki na drugim brzegu rzeki, wypierając mniej licznych Austriaków, których główne siły

walczyły z Rosjanami na froncie wschodnim. Wykorzystując swoją przewagę, włoskie oddziały przekroczyły rzekę i posuwały się przez Alpy Julijskie, gdzie ostatecznie ofensywa została zatrzymana. Podobnie nad południowym odcinkiem rzeki, po początkowych sukcesach (zajęcie Monfalcone i linii kolejowej prowadzącej do Triestu)

Włosi zostali zatrzymani przez Austriaków zajmujących wyżej położone pozycje. Kolejne ofensywy nie przyniosły już takich zwycięstw. Obie strony coraz bardziej się wykrwawiały, nękane coraz większymi niedoborami amunicji i uzbrojenia. Obie strony poniosły ciężkie straty.

Bitwa o GALLIPOLI

18 marca 1915 – 9 stycznia

1916

Ewakuacja. Zatoka Suvla.

Fot.: Ernest Brooks, IWM – sygn. Q 13637

Łądowanie na półwyspie Gallipoli (położonym w europejskiej części Turcji, przy cieśninie Dardanele), było pomyślane jako próba wyeliminowania Imperium Osmańskiego z konfliktu poprzez niespodziewane opanowanie Istanbuhu od strony morza. Kolejnym powodem operacji była chęć zapewnienia dostaw materiałów wojennych z państw zachodnich dla rosyjskiego sojusznika.

W listopadzie 1914 r. Pierwszy Lord Admiralicji Winston Churchill przedstawił plan morskiego ataku na Dardanele. W styczniu 1915 roku plan inwazji na Gallipoli został zaaprobowany przez rząd. Złożona m.in. z 16 pancerników armada Ententy 18 marca przystąpiła do huraganowego bombardowania wybrzeża, eliminując wiele dział tureckich. Nie spostrzeżono jednak przegrody minowej, zastawionej przez turecki okręt Nusret. Zatonęło na niej wiele jednostek, w tym aż pięć pancerników. Po tym niepowodzeniu alianci zdecydowali o praktycznym wycofaniu z działań Royal Navy, której rola została ograniczona do wsparcia ogniowego.

25 kwietnia do akcji wkroczyły siły lądowe. Plan inwazji zakładał, że brytyjska 29. Dywizja Piechoty wyląduje na południu półwyspu, na przylądku Helles, a następnie zacznie się posuwać w kierunku fortów Kilitbahir. Dywizje australijsko-nowozelandzkie (tzw. ANZAC – Australian and New Zealand Army Corps) miały lądować bardziej na północ, na wybrzeżu Morza Egejskiego, skąd mogłyby kontrolować cały półwysep. Zadaniem Francuzów było przeprowadzenie mylącego Turków desantu przy Kum Kale po stronie azjatyckiej. Po zajęciu przyczółków przez Brytyjczyków i żołnierzy ANZAC (przy bardzo wysokich stratach własnych) nastąpiła wielomiesięczna seria mało efektywnych natarć wojsk brytyjskich i kontrataków tureckiej piechoty, zbyt słabych, by zepchnąć przeciwnika do morza. Klęska Serbii i dołączenie Bułgarii do bloku niemieckiego poważnie zagrażały szybkim zagarnięciem wahającej się co do postawy w wojnie Grecji. W związku z powyższym alianci przeprowadzili ruch wyprzedzający w postaci otwarcia nowego frontu w rejonie Salonik. Posiłki przeznaczone pierwotnie na Gallipoli, skierowano do Macedonii. Na samym półwyspie sytuacja Brytyjczyków stała się tragiczna, gdy rozpoczęły się jesienne sztormy, a później ostra zima. Woda z morza zalewała okopy, topiąc sprzęt i setki ludzi. Ostatecznie zdecydowano się na ewakuację, która, jak na ironię, okazała się największym sukcesem aliantów w tej kampanii. Ostatni żołnierze sprzymierzonych opuścili półwysep 9 stycznia 1916 roku.

HMS Cornwallis.

Fot.: Ernest Brooks, IWM – sygn. Q 13682

Brytyjska 29. Dywizja Piechoty.

Fot.: Ernest Brooks, IWM – sygn. HU 129362

Republika
Francuska

ok. 80 000 żołnierzy

dowódcy:
Henri Gouraud,
Maurice Bailloud

straty:
ok. 10 000 zabitych,
ok. 17 000 rannych

Imperium
brytyjskie

ok. 410 000 żołnierzy

dowódcy:
Ian Hamilton,
William Birdwood,
John de Robeck

straty:
ok. 46 000 zabitych,
ok. 100 000 rannych

Imperium
Osmańskie

ok. 315 000 żołnierzy

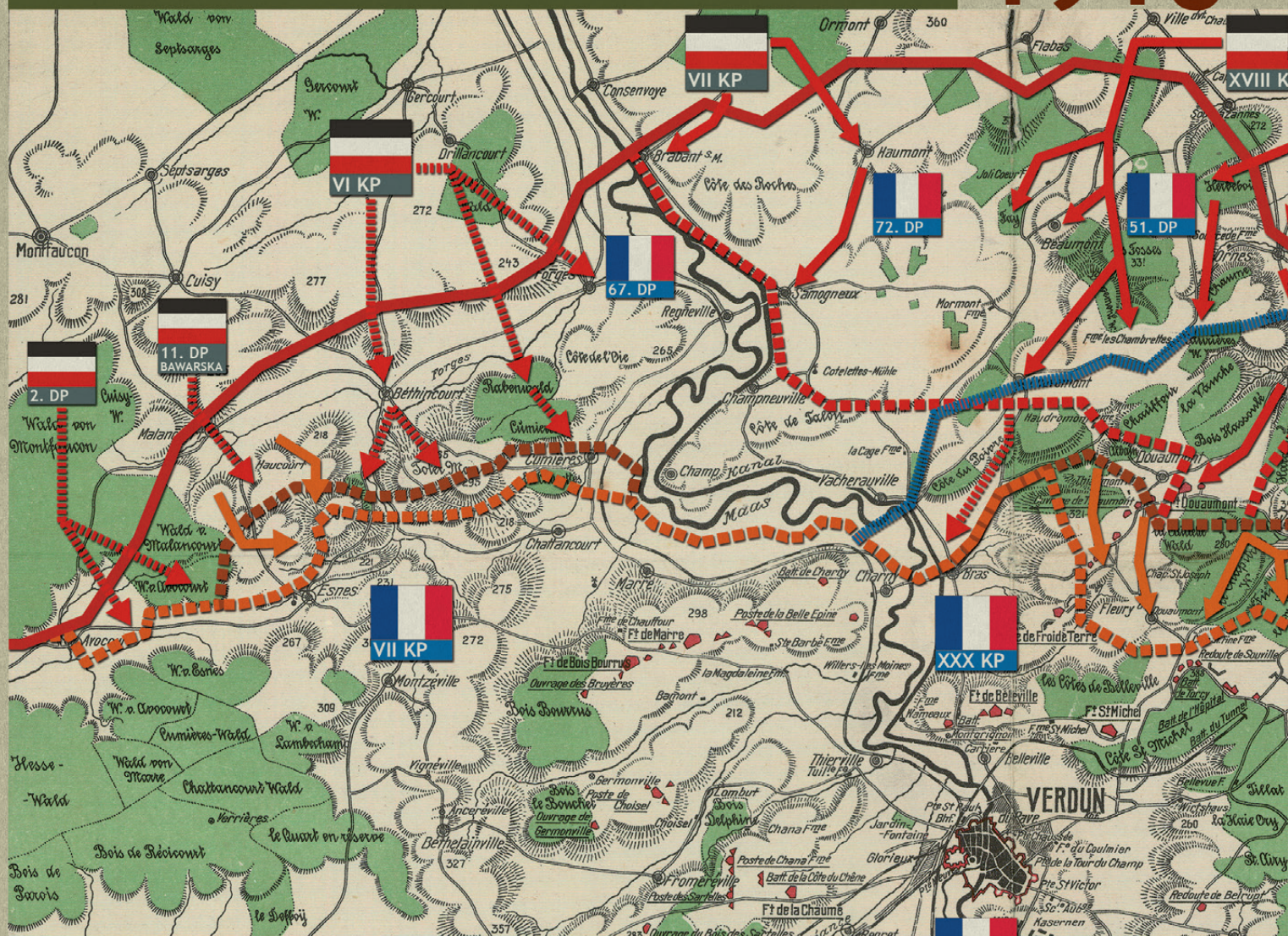
dowódcy:
Liman von Sanders,
Mehmed Esad Pasha,
Mustafa Kemal

straty:
ok. 87 000 zabitych,
ok. 165 000 rannych

Bitwa pod VERDUN

21 lutego – 18 grudnia

1916

Cesarstwo Niemieckie

ok. 1 200 000 żołnierzy

dowódcy:

Erich von Falkenhayn,
książę Wilhelm Hohenzollern,
Schmidt von Knobelsdorf,
Ewald von Lochow,
Max von Gallwitz,
Georg von der Marwitz

straty:

ok. 360 000 zabitych,
rannych i zaginionych

Republika Francuska

ok. 900 000 żołnierzy

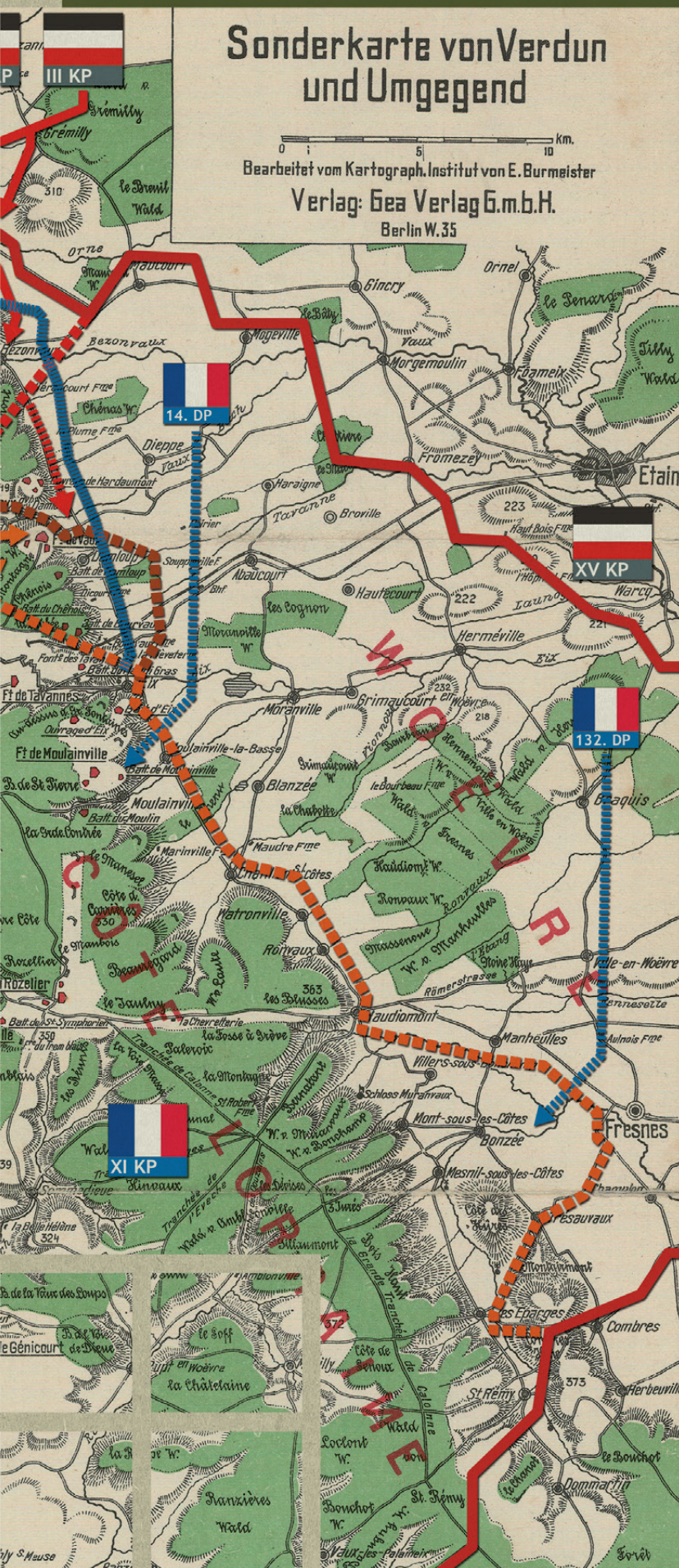
dowódcy:

Joseph Joffre,
Noel de Castelnaud,
Fernand de Langle de Cary,
Frederic-Georges Herr,
Philippe Petain,
Robert Nivelle,
Adolphe Guillaumat,
Auguste Hirschauer,
Charles Mangin

straty:

ok. 400 000 zabitych,
rannych i zaginionych

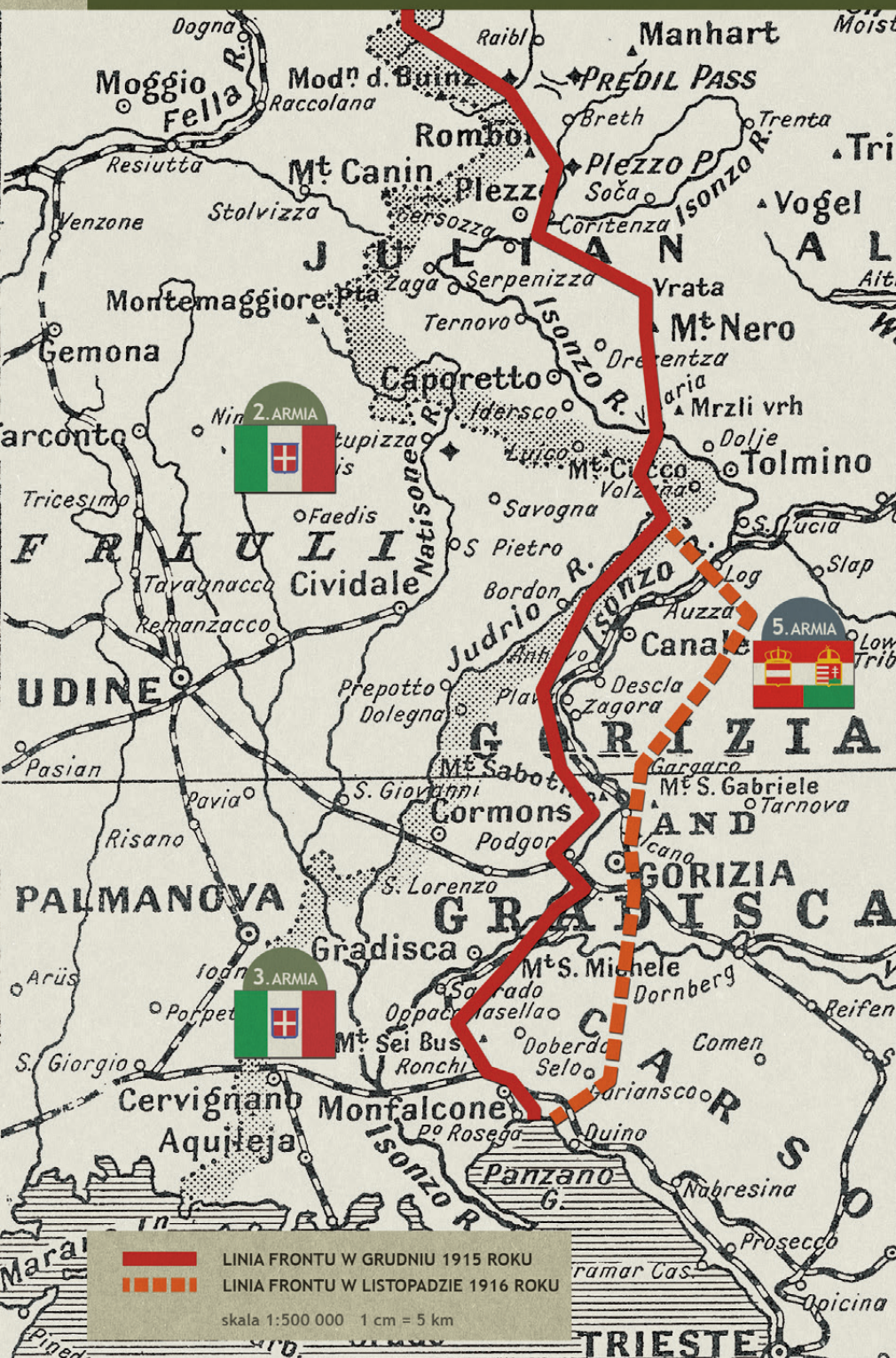
- LINIA FRONTU W DNIU 20 LUTEGO
- ➔ KIERUNEK NATARCIA WOJSK NIEMIECKICH W DNIACH 21-26 LUTEGO
- - - - - LINIA FRONTU W DNIU 26 LUTEGO
- - - - - ➔ WYCOFANIE ODDZIAŁÓW FRANCUSKICH NA NOWĄ LINIĘ OBRONY (21-26 LUTEGO)
- - - - - ➔ KIERUNEK NATARCIA WOJSK NIEMIECKICH W DNIACH 6 MARCA - 28 KWIETNIA
- - - - - LINIA FRONTU W DNIU 28 KWIETNIA
- ➔ DZIAŁANIA WOJSK NIEMIECKICH OD MAJA DO SIERPNIA
- - - - - LINIA FRONTU W DNIU 17 SIERPNIA
- - - - - OBSZAR ODZYSKANY W WYNIKU FRANCUSKICH KONTRATAKÓW (18 SIERPNIA - 16 GRUDNIA)

Wioska Chattancourt i wzgórze 295. IWM – sygn. Q 78140

Zepchnięci do defensywy na froncie zachodnim Niemcy zdecydowali się przejąć inicjatywę i uderzyć na francuskie pozycje pod Verdun. Plan szefa sztabu Ericha von Falkenhayna zakładał skoncentrowanie wojsk i zmuszenie przeciwnika do rzucenia wszystkich sił do obrony strategicznych celów położonych za tym ważnym odcinkiem frontu. Próby zdobycia tego kluczowego punktu francuskiej obrony doprowadziły do bitwy na wyczerpanie i wykrwawienie się obu stron. Twierdza Verdun położona w dolinie Mozy składała się z 11 dużych fortów, 27 dużych dział pośrednich, 118 baterii uzbrojonych w 630 dział, 50 moździerzy i 58 cekaemów. Jej garnizon stanowiło 140 tysięcy żołnierzy, a liczba ta zaczęła szybko rosnąć po rozpoczęciu ofensywy – tylko w czasie dwóch pierwszych tygodni walk przetransportowano kolejne 190 tysięcy żołnierzy. Stosunkowo spokojny na początku wojny odcinek frontu pod Verdun w lutym 1916 roku stał się świadkiem najdłuższej i jednej z najkrwawszych bitew pierwszej wojny światowej. Niemiecki plan zakładał przebiecie się na lewy brzeg Mozy i zajęcie twierdzy, lecz atak został zatrzymany przez francuskie odwody. W marcu rozpoczęły się walki na flankach, których zajęcie umożliwiłoby wyeliminowanie francuskiej artylerii. Wyjątkowo ciężkie walki toczyły się o wzgórze 304 oraz Le Mort-Homme, które ostatecznie zostało zdobyte. Wyczerpane siły niemieckie nie były jednak w stanie wykorzystać tego sukcesu. Kolejne miesiące przyniosły krwawe zmagania na prawym brzegu Mozy, gdzie Niemcy zdobyli fort Vaux. Kolejny niemiecki cel, fortyfikacje wokół Fleur i Thiaumont wielokrotnie przechodziły z rąk do rąk. Pomimo wysokich strat nie odniesiono żadnych sukcesów, a do września linia frontu wróciła na pozycje wyjściowe. Krótki okres spokoju przerwany został przez francuską ofensywę w październiku, w czasie której odzyskano fort Douamont i Vaux. Do grudnia Francuzom udało się odepchnąć przeciwnika na pozycje zajmowane w lutym, a niemieckie dowództwo musiało uznać porażkę i zaprzestało dalszych prób zdobycia Verdun.

Zjednoczone
Królestwo Włoch

ok. 370 000
żołnierzy

dowódcy:
Luigi Cadorna,
Emanuele Filiberto,
Luigi Capello

straty:
ok. 160 000
zabitych, rannych
i zaginionych

Monarchia
Austro-Węgierska

ok. 210 000
żołnierzy

dowódcy:
Conrad von Hoetzendorf,
Svetozar Boroević,
Eugen Ferdynand Habsburg,
Franz Rohr von Denta,
Gustav Globocnik

straty:
ok. 130 000
zabitych, rannych
i zaginionych

W marcu 1916 roku dolina rzeki Isonzo znów stała się areną zmagania sił włoskich i austro-węgierskich. W przeciwieństwie do poprzedniego roku walki rozpoczęły się nie od wielkiej ofensywy, lecz od ataku, który miał jedynie odwrócić uwagę państw centralnych od Verdun i frontu wschodniego.

Piąta bitwa nad Isonzo trwała zaledwie 6 dni i zakończyła się 15 marca. Kolejna (rozpoczęta 6 sierpnia) okazała się największym sukcesem Włochów na tym odcinku frontu. Zajęte zostały ważne linie komunikacyjne oraz miasto Gorzyca. Trzy kolejne bitwy, rozpoczęte kolejno 14 września, 10 października i 1 listopada miały

jeden cel: powiększyć przyczółek po drugiej stronie Isonzo i przebić się przez austriackie umocnienia. Pomimo determinacji i ogromnych strat przełamania nie osiągnięto. Obydwie strony pod koniec roku były zupełnie wyczerpane i niezdolne do prowadzenia jakichkolwiek działań ofensywnych.

Ofensywa BRUSIŁOWA

4 czerwca – 20 września

1916

skala 1:2 000 000 1 cm = 20 km

Pod wpływem nacisków aliantów zachodnich, którzy znaleźli się w ciężkim położeniu pod Verdun, Rosja zdecydowała się na zorganizowanie wielkiej ofensywy wymierzonej przeciwko Austro-Węgrom. Z czterech armii aż trzy przełamały w ciągu pierwszych dwóch dni działań front przeciwnika, przesuając się średnio 60 kilometrów na zachód i zajmując Łuck. W niespełna tydzień rozgromiono elitarną cesarsko-królewską 4. Armię, liczącą przeszło 110 000 żołnierzy. Od kompletnej klęski uratowały Austriaków pośpiesznie skierowane z frontu zachodniego niemieckie posiłki, które odtworzyły linię obrony na południowy zachód od Kowla, nie dopuszczając wojsk carskich do linii Bugu.

Imperium Rosyjskie

ok. 640 000 żołnierzy
(początek ofensywy)

generał Aleksiej Brusilow

straty podczas całej ofensywy:
ok. 500 000 zabitych, rannych
i zaginionych

ok. 60 000 wziętych do niewoli

Monarchia Austro-Węgierska

ok. 480 000 żołnierzy
(początek ofensywy)

generał
Franz Conrad von Hötzendorf

straty podczas całej ofensywy:
ok. 570 000 zabitych, rannych
i zaginionych

ok. 400 000 wziętych do niewoli

Cesarstwo Niemieckie

ok. 240 000 żołnierzy
(początek ofensywy)

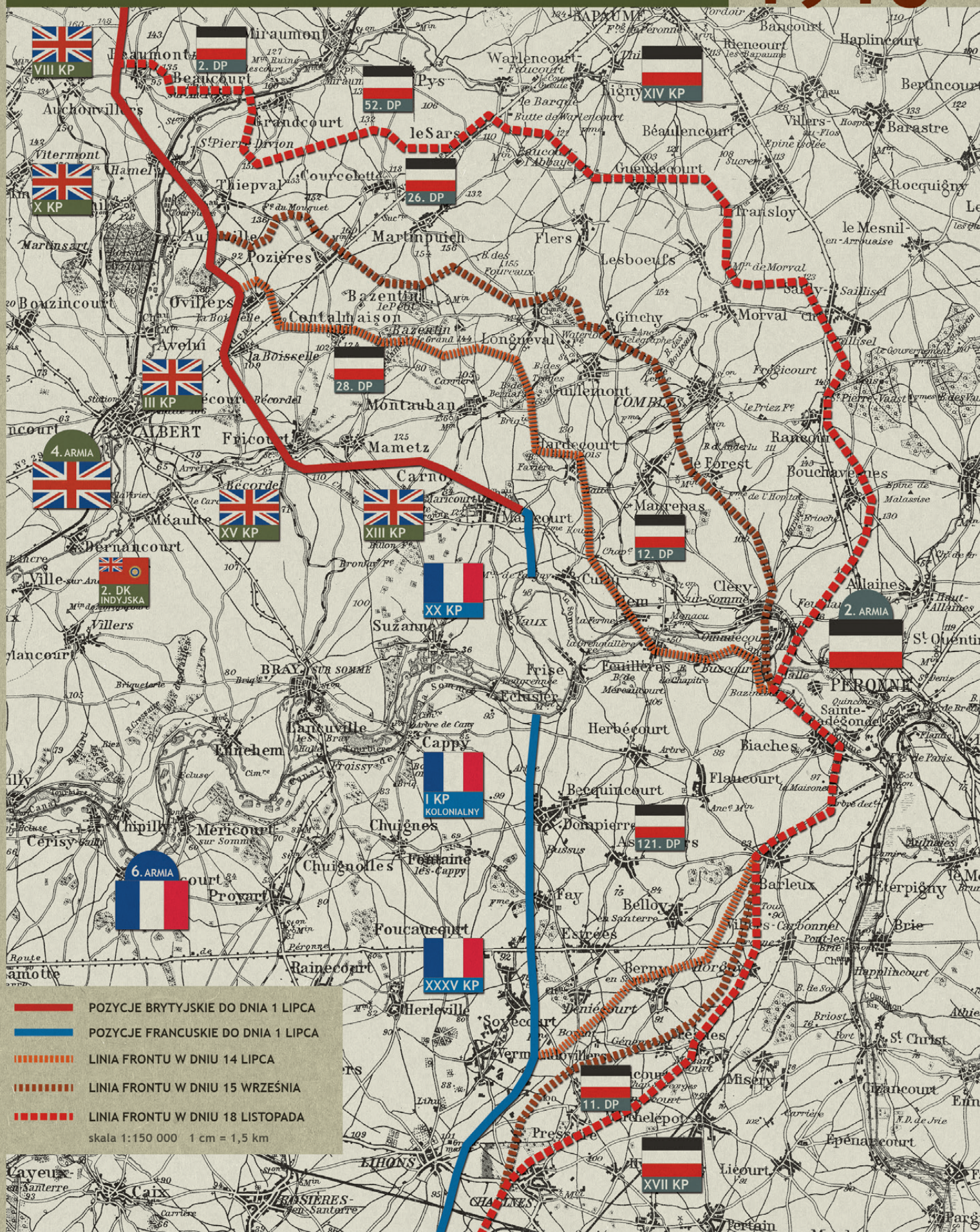
generał Alexander von Linsingen

straty podczas całej ofensywy:
ok. 350 000 zabitych, rannych,
zaginionych i wziętych do niewoli

Bitwa nad SOMMĄ

1 lipca – 18 listopada

1916

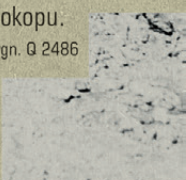
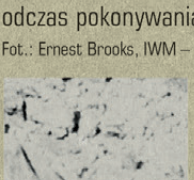
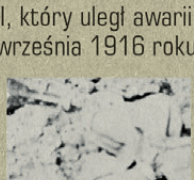
Po porażce na półwyspie Gallipoli, mając na uwadze trwające walki pod Verdun, brytyjskie dowództwo zdecydowało, że konieczne jest przełamanie frontu na północy oraz odzyskanie gospodarczo ważnych terenów Francji i Belgii.

Bitwa rozpoczęła się 1 lipca po kilkudniowym ostrzale. Wykonane wcześniej podkopy pod niemieckimi pozycjami zostały wypełnione materiałami wybuchowymi i wysadzone. Ogromne kratery pozostałe po eksplozjach stworzyły poważne wyrwy w niemieckiej obronie (największy z nich miał 30 metrów głębokości i 140 metrów średnicy). Początkowo natarcie sprzymierzonych rozwijało się pomyślnie. Brytyjczycy zajęli miejscowości Ovillers, Contalmaison, las Mametz oraz wzgórze Mazentin. Również wojska francuskie odniosły znaczący sukces, wypierając Niemców z miejscowości Flacourt. Pomimo tego, do końca sierpnia nie zajęto trzeciej linii niemieckich okopów. Ważna zmiana nastąpiła na początku września, gdy Brytyjczycy po raz pierwszy użyli czołgów. Choć wiele z nich zostało wyeliminowanych przez awarie, a część została zniszczona przez niemiecką artylerię, to strach, który wzbudzały, przyczynił się do odniesienia sukcesów pod Flers i Courcellette.

Pogarszająca się w październiku pogoda utrudniła dalsze ataki. Choć odniesiono kilka zwycięstw (walki o Theipval, zajęcie Le Sars), to były to walki na wyczerpanie, przynoszące ogromne straty. Ostatni udany atak brytyjski nad rzeką Ancre rozpoczął się 13 listopada i nie przyniósł znaczących efektów. Kilka dni później dowództwo sprzymierzonych postanowiło przerwać ofensywę. Prawie czteromiesięczne zmagania nad Sommą pochłonęły ponad milion ofiar. Była to najkrwawsza bitwa Wielkiej Wojny.

Brytyjski czołg Mark I, który uległ awarii podczas pokonywania okopu. Okolice Thiepval, 25 września 1916 roku. Fot.: Ernest Brooks, IWM – sygn. Q 2486

**Republika
Francuska**

ok. 1 440 000
żołnierzy

dowódcy:
Joseph Joffre,
Emile Fayolle,
Ferdinand Foch

straty:
ok. 200 000
zabitych,
rannych
i zaginionych

**Imperium
brytyjskie**

ok. 1 530 000
żołnierzy

dowódcy:
Douglas Haig,
Henry Rawlinson,
Hubert Gough

straty:
ok. 485 000
zabitych,
rannych
i zaginionych

**Cesarstwo
Niemieckie**

ok. 1 500 000
żołnierzy

dowódcy:
Ruppert Maria
Wittelsbach,
Fritz von Below

straty:
ok. 500 000
zabitych,
rannych
i zaginionych

Druga bitwa pod ARRAS

9 kwietnia – 16 maja

1917

Imperium brytyjskie

ok. 500 000 żołnierzy

generałowie:
Edmund Allenby,
Henry Horne

straty:
ok. 160 000
zabitych,
rannych
i zaginionych

Cesarstwo Niemieckie

ok. 340 000 żołnierzy

generał
Ludwig
von Falkenhausen

straty:
ok. 120 000
zabitych,
rannych
i zaginionych

Nie zważając na poniesione pod Verdun i nad Sommą straty, alianci opracowali plan kolejnej ofensywy – jak wierzyli – przetomowej dla losów wojny. Plan zakładał przezwyciężenie frontu mocnym, szybkim uderzeniem.

Pierwsi 9 kwietnia 1917 r. uderzyli Brytyjczycy pod dowództwem gen. Haiga na dwudziestokilometrowym

odcinku frontu pod Arras. Do ataku użyli ponad 2800 dział rozstawionych co 18 metrów oraz 60 czołgów. Udało im się zaskoczyć przeciwnika i wdrzeć się 5 kilometrów w głąb jego linii. Niemcy jednak opanowali sytuację i atak stracił impet. Doszło do ciężkich walk na wyczerpanie. Szczególnie zasłużyli się w nich Kanadyjczycy, którzy zdobyli strate-

gicznie usytuowane wzgórze Vimy na północny wschód od Arras. 14 kwietnia ofensywa została wstrzymana. Za cenę wielkich strat Brytyjczycy przesunęli linię frontu o 6 – 8 kilometrów na odcinku 30 kilometrów. Potem jeszcze dwukrotnie bezskutecznie ponawiali ataki w tym miejscu (w kwietniu i w maju), by wesprzeć ofensywę francuską.

Druga bitwa nad AISNE

16 kwietnia – 9 maja

1917

Ofensywa francuska rozpoczęła się 16 kwietnia na froncie o szerokości 70 kilometrów pomiędzy rzeką Oise a miastem Remis. Nie była dla Niemców zaskoczeniem, ponieważ wcześniej zdobyli informacje o planowanym uderzeniu. Dzięki temu dowództwo niemieckie miało czas, aby przygotować obronę.

Atak nastąpił 12 kwietnia nad rzeką Aisne. Decyzja o rezygnacji z przygotowania artyleryjskiego okazała się fatalna – żołnierze szli prosto na rzeź. Nie powiódł się atak czołgów – Niemcy zniszczyli połowę ze 120 użytych przez Francuzów „tanków”.

Z powodu olbrzymich strat ofensywę trzeba było zatrzymać już 21 kwietnia. Do 9 maja toczyły się jeszcze walki wzdłuż drogi Chemin des Dames.

Republika Francuska

ok. 850 000
żołnierzy

generałowie:
François Anthoine,
Denis A. Duchêne,
Charles Mangin,
Olivier Mazel

straty:
ok. 180 000
zabitych,
rannych
i zaginionych

Rosyjski Korpus
Ekspedycyjny

ok. 20 000
żołnierzy

generałowie:
Nikołaj Łochwicki,
Władimir Maruszewski

straty:
ponad 5 000
zabitych,
rannych
i zaginionych

Cesarstwo
Niemieckie

ok. 650 000
żołnierzy

generałowie:
Fritz von Below,
Max von Boehn,
Karl von Rothmaler

straty:
ok. 160 000
zabitych,
rannych
i zaginionych

Bitwy nad ISONZO

12 maja – 12 listopada

1917

W maju 1917 roku Włosi podjęli kolejną próbę przełamania frontu nad rzeką Isonzo, tym razem nie w kierunku Gorycji, lecz Triestu. Pomimo początkowych sukcesów, pomocnicze ataki zawiodły, a austro-węgierska kontrofensywa zepchnęła Włochów na pozycje wyjściowe. Bitwa dobiegła końca 8 czerwca. Kolejna ofensywa rozpoczęła się 18 sierpnia atakiem na linię sięgającej od górnego Isonzo aż po wybrzeże adriatyckie. Po przekroczeniu rzeki na improwizowanych mostach Włosi odepchnęli siły austro-węgierskie, zajmując kilka ważnych wzgórz. Mimo to, strategiczne góry Hermada i Saint Gabriel nie zostały zdobyte, a ofensywa utknęła w miejscu. Obie strony były zbyt wyczerpane, by atakować.

Ostatnia, 12 bitwa nad Isonzo, zwana także bitwą pod Caporetto, miała miejsce pomiędzy 24 października i 12 listopada, lecz tym razem stroną atakującą były państwa centralne. Niemcy zdecydowały, że muszą wesprzeć osłabionych Austriaków, przysyłając nie tylko 6 dywizji, lecz także specjalistów mających pomóc przy atakach gazowych. Ofensywa rozpoczęła się właśnie od użycia gazu bojowego, który zmusił Włochów do odwrotu.

Bitwy nad ISONZO

12 maja – 12 listopada

1917

Zjednoczone
Królestwo Włoch

ok. 1 100 000 żołnierzy

dowódcy:
Luigi Cadorna,
Luigi Capello

straty: ok. 350 000
zabitych, rannych
i zaginionych;
ok. 265 000
wziętych do niewoli

Monarchia
Austro-Węgierska

ok. 380 000 żołnierzy

dowódcy:
Svetozar Boroević,
Conrad von Hoetzendorf,
Johann Ritter von Henríquez

straty: ok. 230 000
zabitych, rannych
i zaginionych

Cesarstwo Niemieckie

ok. 160 000 żołnierzy

generał Otto von Below

straty: ok. 35 000
zabitych, rannych
i zaginionych

Bitwa pod PASSCHENDAELE 31 lipca – 10 listopada

1917

Zajmujący północny odcinek frontu zachodniego Brytyjczycy stawiali sobie za cel wyparcie Niemców z Flandrii i zajęcie belgijskich portów, by oddalić ryzyko inwazji na Wyspy i pozbawić Niemców dogodnych baz dla okrętów podwodnych. Skuteczny atak brytyjski pod Meissines w czerwcu 1917 r. przekonał głównodowodzącego siłami brytyjskimi marszałka Douglasa Haiga o możliwości przełamania obrony niemieckiej pod Ypres.

31 lipca 15 dywizji brytyjskich uderzyło w kierunku Passchendaele na pozycje bronione przez 9 dywizji niemieckich. Pomimo olbrzymiej determinacji atakujących żołnierzy brytyjskich, wspomaganych przez 6 dywizji francuskich nie udało się przełamać dobrze zorganizowanej obrony niemieckiej. Wraz z nastaniem jesieni pole bitwy zamieniło się w błotne grzęzawisko, w którym trudno było w ogóle się poruszać. Mimo to dowództwo brytyjskie nadal kazało atakować, wysyłając swoich żołnierzy na niemal pewną śmierć. Dopiero 6 listopada po zajęciu przez Kanadyjczyków ruin wsi Passchendaele ofensywę zakończono.

Wynik i następstwa: Brytyjczykom udało się przesunąć linię frontu o 8–9 kilometrów. Związali przy tym Niemców na tyle skutecznie, że ci nie byli w stanie uderzyć na osłabionych po nieudanej ofensywie Nivelle'a Francuzów. Zapłacili za to straszną cenę, tracąc ok. 450 tysięcy żołnierzy.

Fot.: Ernest Brooks, IWM – sygn. Q 2978

Republika Francuska

ok. 135 000 żołnierzy

generał François Anthoine

straty:
ok. 9 000 zabitych,
rannych i zaginionych

Imperium brytyjskie

ok. 900 000 żołnierzy

dowódcy:
Douglas Haig,
Hubert Gough,
Herbert Plumer

straty:
ok. 450 000 zabitych,
rannych i zaginionych

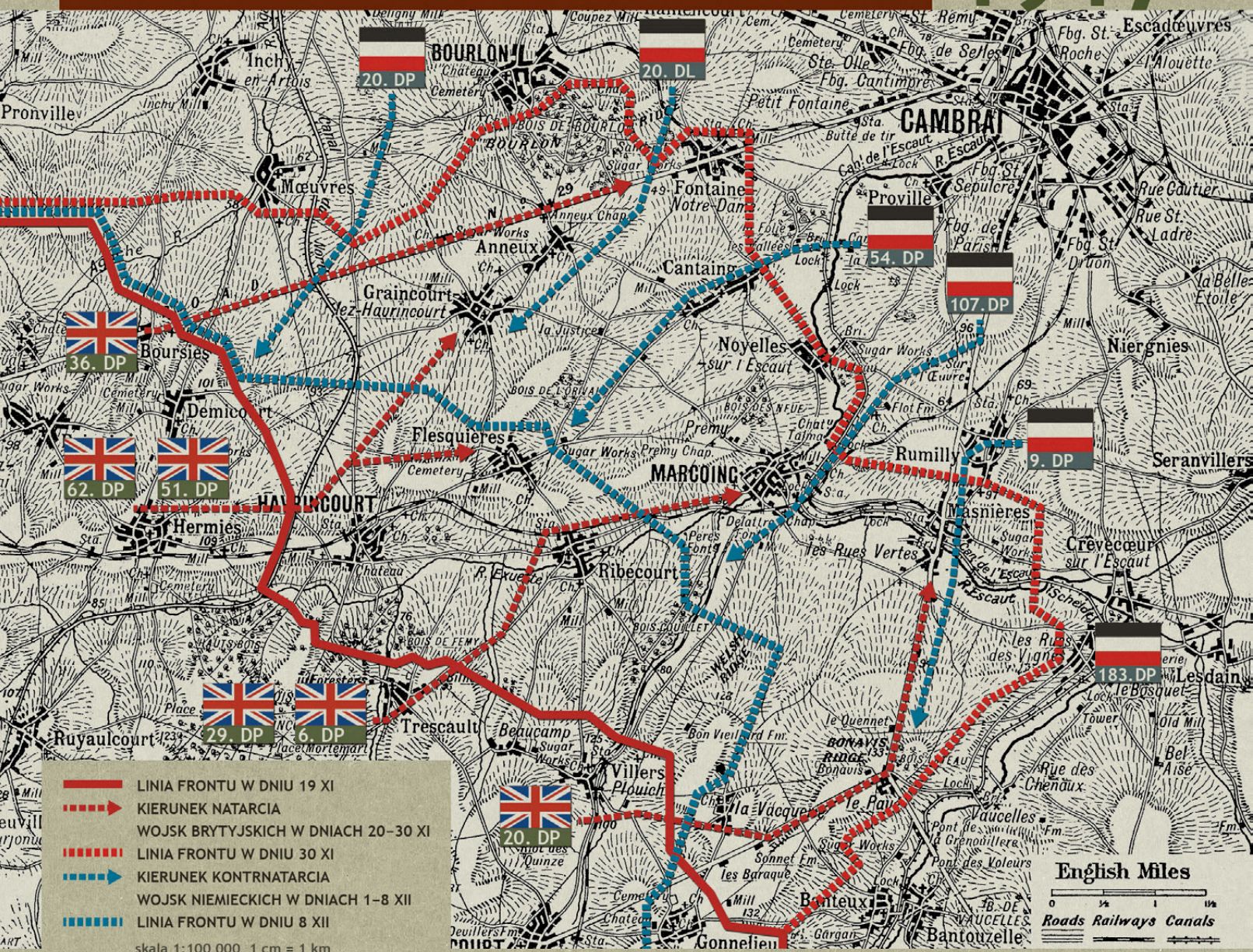

Cesarstwo Niemieckie

ok. 1 300 000 żołnierzy

dowódcy:
Ruppert Maria Wittelsbach,
Friedrich Sixt von Armin

straty:
ok. 400 000 zabitych,
rannych i zaginionych

Imperium brytyjskie

ok. 100 000 żołnierzy

ok. 1000 samolotów i 476 czołgów

generał Julian Byng

straty:
ok. 45 000 zabitych, rannych i zaginionych

Cesarstwo Niemieckie

ok. 160 000 żołnierzy

ok. 1000 samolotów

generał Georg von der Marwitz

straty:
ok. 50 000 zabitych, rannych i zaginionych

Niedługo po zakończeniu rzezi pod Passchendaele Brytyjczycy podjęli jeszcze jedną próbę przzerwania frontu. Wybór padł na nigdy wcześniej nieatakowany odcinek na południowy zachód od Cambrai.

20 listopada 1917 r. o godz. 6:20 brytyjskie działa ostrzelały zlokalizowane wcześniej niemieckie stanowiska artyleryjskie. Wtedy do akcji ruszyło 476 czołgów Mark IV. Atakowały trójkami ustawione w klin. Forsowały niemieckie zasieki i okopy, po czym załogi dwóch „tanków” zrzucały do transzei wiązki faszyny, by zrobić przejścia dla piechoty, trzeci zaś skręcał i jadąc wzdłuż okopów, ostrzeliwał niemieckie stanowiska karabinów maszynowych. Taktyka okazała się skuteczna – do wieczora Brytyjczycy wdarli się 10 kilometrów w głąb niemieckich linii obrony. Początkowy sukces (na skutek zbytnej ostrożności dowództwa i licznych awarii czołgów) nie został jednak należycie wykorzystany. Po ośmiu dniach ofensywa została powstrzymana. Wtedy do kontrataku przystąpili Niemcy z zamiarem okrążenia wojsk brytyjskich. Nie udało im się to, ale do 8 grudnia odzyskali większość utraconego terenu. Bitwa nie została rozstrzygnięta, przeszła jednak do historii wojskowości ze względu na pierwszy udany atak z użyciem tak dużej liczby czołgów.

Operacja MICHAEL

21 marca – 5 kwietnia

1918

Celem wiosennej ofensywy niemieckiej 1918 roku było rozdzielenie armii sprzymierzonych, a następnie otoczenie i zniszczenie wojsk brytyjskich. Szef niemieckiego sztabu Erich von Ludendorff zdecydował się uderzyć w kierunku na Saint-Quentin, gdzie obrona była najslabsza, a warunki terenowe sprzyjały atakującym. Mimo początkowych sukcesów impet ofensywy słabł. Armie sprzymierzone znalazły się w odwrocie, ale udało się zapobiec panice i nie dopuścić do przerwania komunikacji między wojskami angielskimi i francuskimi. Za cenę ogromnych strat Niemcy odzyskali 3100 km² terenu utraconego w wyniku bitwy nad Sommą w 1916 r.

Bitwa nad LYS

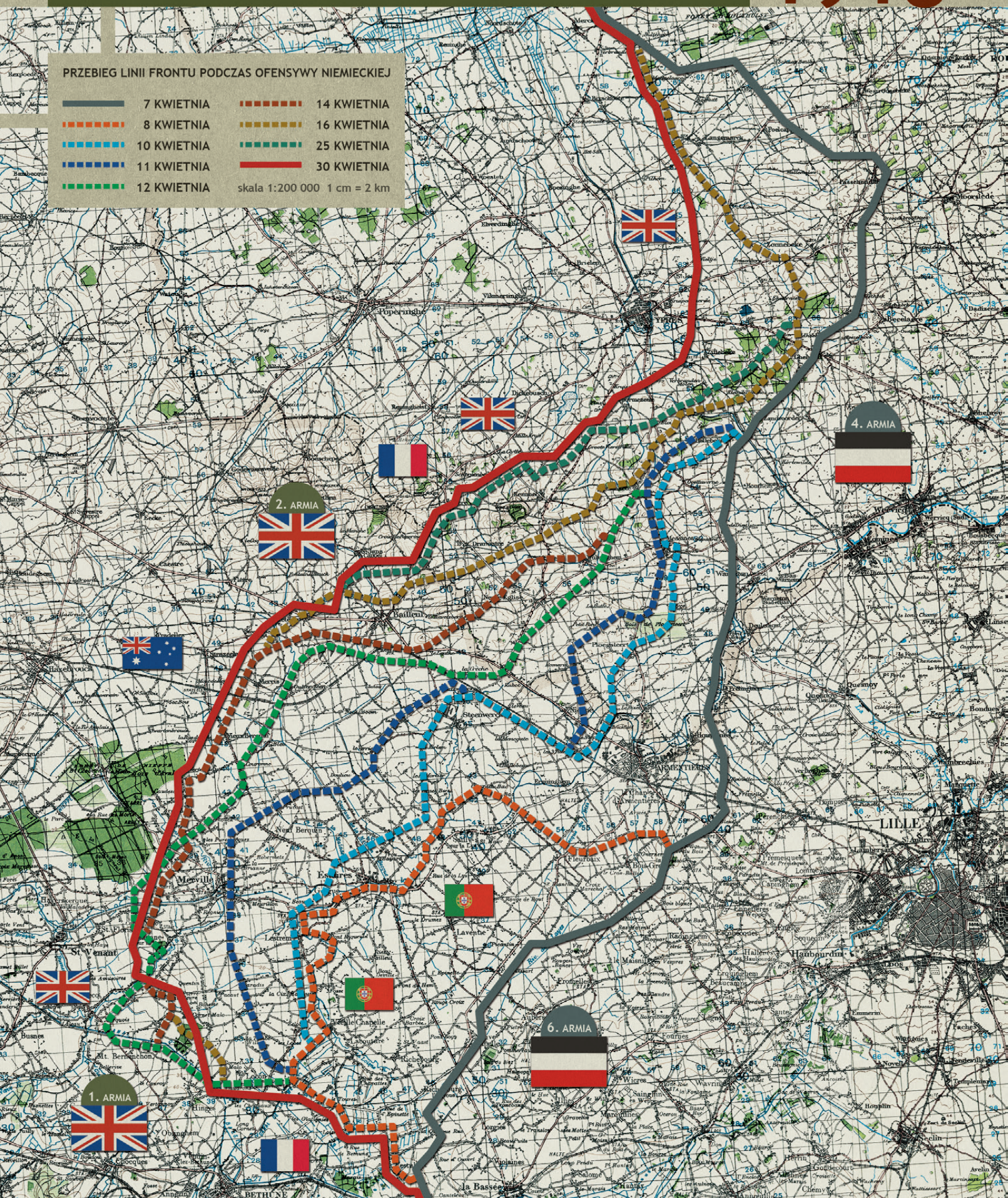
7–29 kwietnia

1918

PRZEBIEG LINII FRONTU PODCZAS OFENSYWY NIEMIECKIEJ

7 KWIETNIA	14 KWIETNIA
8 KWIETNIA	16 KWIETNIA
10 KWIETNIA	25 KWIETNIA
11 KWIETNIA	30 KWIETNIA
12 KWIETNIA	

skala 1:200 000 1 cm = 2 km

Wstrzymana 5 kwietnia ofensywa niemiecka została wznowiona po dwóch dniach we Flandrii. Plan zakładał przełamanie pozycji zajmowanych przez brytyjską 1. Armię oraz Portugalski Korpus Ekspedycyjny, marsz na zachód w kierunku kanału La Manche i przecięcie brytyjskich linii zaopatrzeniowych.

Wynik i następstwa: Niemcy przełamali linie obrony sprzymierzonych, zajmując wiele miejscowości i strategiczne wzgórze Kemmelberg. Mimo tych sukcesów ofensywa niemiecka zatrzymała się z powodu braku rezerw.

Francuski samochód pancerny niedaleko Meteren.
Fot.: John Warwick Brooke, IWM – sygn. Q 6637

Portugalscy i brytyjscy jeńcy.
Bundesarchiv, sygn. 146-2008-0314

Brytyjskie stanowisko karabinu maszynowego Lewis.
Fot.: John Warwick Brooke, IWM – sygn. Q 6528

Republika
Francuska

ok. 120 000
żołnierzy

generał
Philippe Pétain

straty:
ok. 30 000
zabitych,
rannych
i zaginionych

Republika
Portugalska

ok. 20 000
żołnierzy

generał
Manuel Gomes
da Costa

straty:
ok. 400 zabitych
i zaginionych
6 500 wziętych
do niewoli

Imperium
brytyjskie

ok. 350 000
żołnierzy

generałowie:
Henry Horne
i Herbert Plumer

straty:
ok. 80 000
zabitych,
rannych
i zaginionych

Cesarstwo
Niemieckie

ok. 650 000
żołnierzy

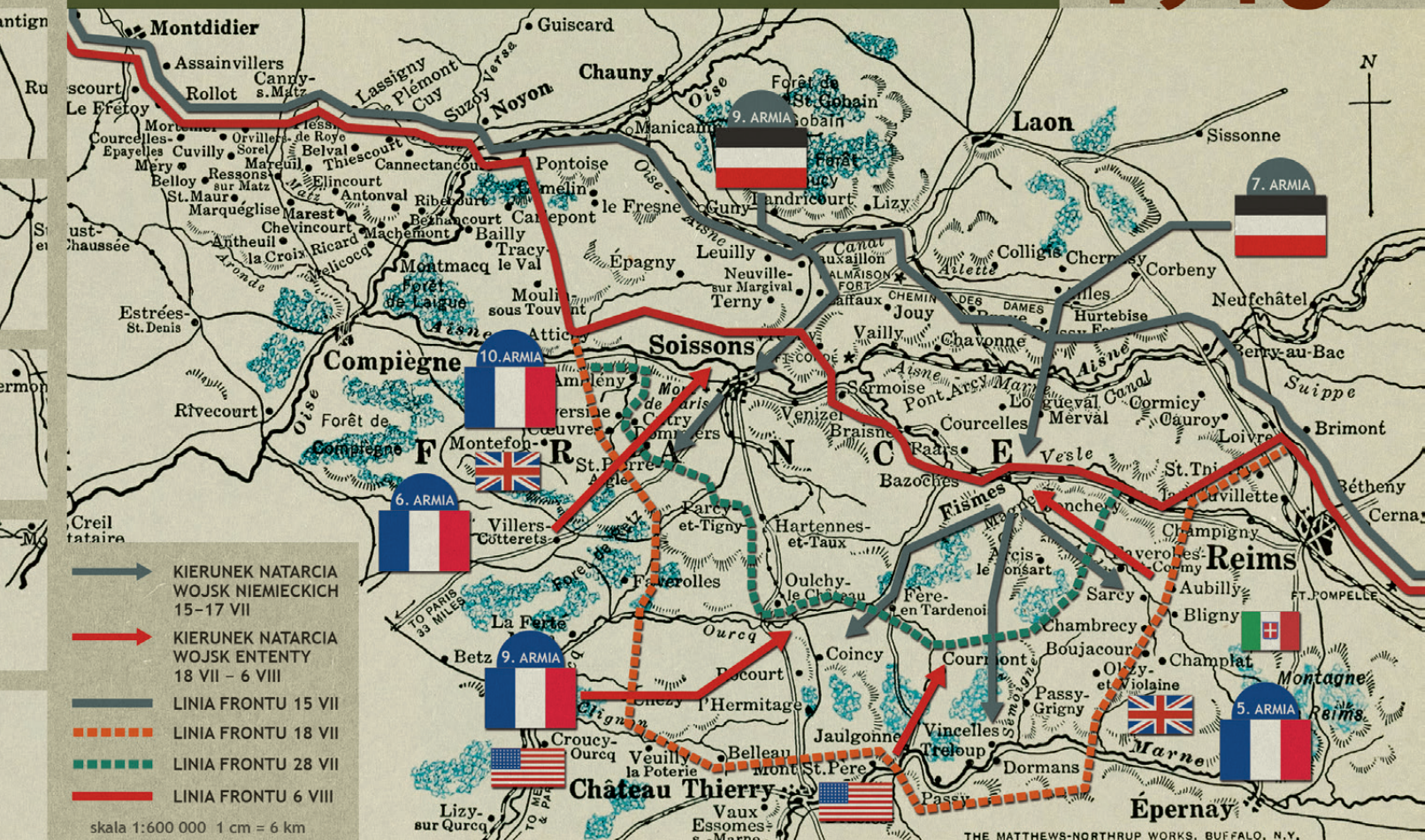
generałowie:
Ferdinand von Quast
i Friedrich von Armin

straty:
ok. 80 000
zabitych,
rannych
i zaginionych

Druga bitwa nad MARNA

15 lipca – 5 sierpnia

1918

Mimo załamania się wiosennej ofensywy niemieccy generałowie wciąż liczyli na przełamanie na froncie zachodnim i korzystne rozstrzygnięcie wojny. Kolejny w 1918 r. niemiecki atak został zaplanowany nad Marną. 15 lipca żołnierze niemieccy przekroczyli Marnę, jednak dwa dni później ofensywa została powstrzymana. Do kontruderzenia przystąpili alianci. Rano 18 lipca wspo-

magane przez 350 czołgów i 800 samolotów piechota francuska i amerykańska ruszyła do ataku, wypierając Niemców na odległość 10 kilometrów. 2 sierpnia w ręce Francuzów dostało się Soissons, a następnego dnia stanęli nad rzeką Vesle. Druga bitwa nad Marną była punktem zwrotnym Wielkiej Wojny i początkiem serii niemieckich klęsk.

Republika Francuska

ok. 850 000 żołnierzy

generał Ferdinand Foch

straty:
ok. 95 000 zabitych, rannych i zaginionych

Stany Zjednoczone

ok. 200 000 żołnierzy

generał John J. Pershing

straty:
ok. 12 000 zabitych, rannych i zaginionych

Wielka Brytania

ok. 70 000 żołnierzy

generał Alexander Godley

straty:
ok. 16 000 zabitych, rannych i zaginionych

Zjednoczone Królestwo Włoch

ok. 40 000 żołnierzy

generał Alberico Albricci

straty:
ok. 9 000 zabitych, rannych i zaginionych

Cesarstwo Niemieckie

ok. 1 300 000 żołnierzy

generał Erich Ludendorff

straty:
ok. 140 000 zabitych, rannych i zaginionych

Bitwa pod AMIENS

8–13 sierpnia

1918

Po zwycięstwie pod Soissons mianowany właśnie marszałkiem Francji Ferdinand Foch, głównodowodzący wojsk alianckich, opracował plan kolejnego uderzenia. Zgodnie z nim rano 8 sierpnia 1918 r. dywizje francuskie, australijskie, brytyjskie, kanadyjskie i pododdziały amerykańskie przypuściły atak na wojska niemieckie na południowy wschód od Amiens. Aby wykorzystać element zaskoczenia, zrezygnowano z wcześniejszego ostrzału artyleryjskiego. Atak piechoty wspomagało 500 brytyjskich czołgów. W pierwszym dniu ofensywy alianci posunęli się naprzód o 15 kilometrów, a do 12 sierpnia o dalsze 60.

Rozbici Niemcy wycofali się na linię Hindenburga w nadziei, że uda się tam przetrzymać, a w tym czasie politycy wynegocjują w miarę korzystne warunki pokoju. Jednak alianci nie powiedzieli jeszcze ostatniego słowa, planując kolejne ataki, które przeszły do historii jako ofensywa stu dni.

Republika Francuska

ok. 200 000 żołnierzy

generał Eugène Debeney

straty:
ok. 20 000 zabitych, rannych i zaginionych

Stany Zjednoczone

ok. 20 000 żołnierzy

generał John J. Pershing

straty:
ok. 12 000 zabitych, rannych i zaginionych

Imperium brytyjskie

ok. 340 000 żołnierzy

marszałek Douglas Haig

straty:
ok. 20 000 zabitych, rannych i zaginionych

Cesarstwo Niemieckie

ok. 250 000 żołnierzy

generał Georg von der Marwitz

straty:
ok. 25 000 zabitych, rannych i zaginionych

ok. 50 000 wziętych do niewoli

Fot.: David McLellan, IWM – sygn. Q 9178

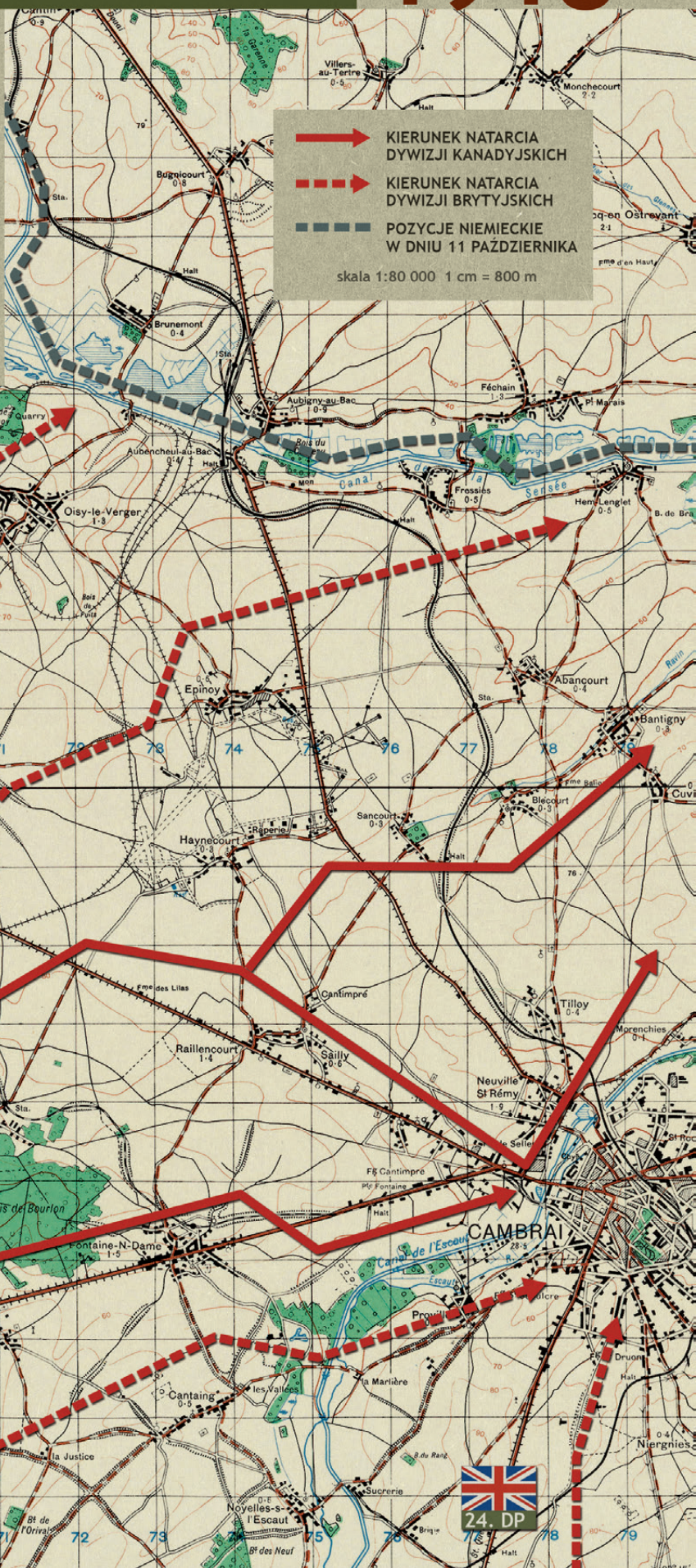
Druga bitwa pod CAMBRAI

8–10 października

1918

W okolicy Cambrai przez całą wojnę trwały ciężkie walki. Stoczona tam w 1917 roku bitwa weszła na stałe do historii wojskowości – Brytyjczycy po raz pierwszy użyli czołgów na skalę masową. Mimo to nie zdołali wówczas trwale przełamać niemieckich linii. Wzięli rewanż rok później, kiedy pod Cambrai miała miejsce jedna z ostatnich bitew Wielkiej Wojny.

8 października do natarcia przystąpiła 2. Dywizja Kanadyjska. Niemcy zostali całkowicie zaskoczeni szybkością ataku. Gdy sprzymierzeni wkroczyli do Cambrai 10 października, zastali miasto opuszczone przez przeciwnika, który wycofał się na umocnione pozycje na północy i wschodzie.

Cesarstwo
Niemieckie

ok. 180 000
żołnierzy

generał
Otto von Below

straty:
ok. 10 000
zabitych,
rannych
i zaginionych

Imperium
brytyjskie

ok. 750 000
żołnierzy

generałowie:
Henry Horne,
Julian Byng
i Henry Rawlinson

straty:
ok. 12 000
zabitych,
rannych
i zaginionych

Pomysł i koncepcja ogólna:
dr Marek Zawadka

Teksty i opracowanie historyczne:
Paweł Borowy
Rafał Igielski
Piotr Sroka
Jan Tyszkiewicz

Redakcja i korekta tekstu:
Agata Grzeleńska

Projekt graficzny:
Tomasz Pulwer

Wydawca:
Stowarzyszenie „Lubin i okolice”
Lubin 2018

ISBN 978-83-944546-7-8

 HISTORIA ZABYTKI TURYSTYKA
LUBIN I OKOLICE
WWW.LUBINIOKOLICE.PL

Muzeum
Historyczne
w Lubinie

 HISTORIA ZABYTKI TURYSTYKA
LUBIN I OKOLICE
WWW.LUBINIOKOLICE.PL

ISBN 978-83-944546-7-8